

מדגלי בדיני ממונות דכשרה ש"מ בדיני נפשות פסולה, וא"כ בע"כ צריך לומר דלא יומת ללימוד אחר אתי, ולהכי פסק הרמב"ם כן ולא כסוגיא דידן. ועיין ברמב"ן ל"ת ר"ץ.

לא נצרכה אלא לבועל את הערוה. ומיירי ברואין זה את זה אלא דאין רואין המעשה כאחת, ולכן לא מהני מידי, כן כתב מהר"א ששון בסימן י"ז. ובזמנו לא נדפסו חידושי הריטב"א, ושם מבואר להדיא כן.

מתרה שאמרו אפילו מפי עצמו. עיין דרך המלך דף מ"ב [הל' נדרים]. והנה רש"י פירש ההורג עצמו התרה בו, אמנם מדברי הרמב"ם נראה דההורג מתרה בעצמו, ועיין מ"ש בסנהדרין דף מ'.

אלא מעתה בדיני נפשות תציל. עיין ברש"י. והקשה בשופרא דיעקב, דלפ"ז מאי מקשה הגמרא דשאני הכא דגלי קרא דעדות מיוחדת בטלה, א"כ כששנים רואין אותו מחלון זה ושנים מחלון זה דלא הוה כת אחת ואם הוזמה אחת מהן נהרגת וגם הנידון נהרג, ע"ש. ולע"ד ל"ק, דעיקר קרא דעדות מיוחדת לא אתי אלא לשנים שלא יצטרפו לעשות ע"פ עדותם, אלא דממילא נמשך מזה דבב' כתי עדים כה"ג אין מצטרפין, ועכ"פ כיון שבדיני ממונות כשרים ה"ל להציל.

תוספות ד"ה הרי אלו עדות אחת. חק נתן דף ר"י [ליקוטים עמ"ס מכות].

תוספות ד"ה אמר רבא. חק נתן ר"י [שם].

דף ז, א. אילעא וטוביה קריביה דערבא הוו. וכתב רש"י עדי הלואה היו קרובים אל הערב. כתב כן לאפוקי מפירוש הר"א אב"ד דפירש דאי בעדי הלואה וודאי היו נאמנים נגד הלואה, כיון שאין קרובים לו, ומאי בזה דקרובים אל הערב, ומאי קאמר הגמרא בטר ערבא אזיל כיון דאין הלואה מודה שהיה ערב כלל, וא"כ עדותם אינו נגד הלואה. לכן פירש דמיירי בעדי פרעון שטוענים שפרעו, והעדים מעידים שלא פרעו, ונמצא ע"י עדותם מתחייב הלואה והערב. ולדעת רש"י י"ל כמו שכתב הרא"ש דמיירי בשטר, וכיון דהשטר נכתב על שניהם לכן הוא פסול, דהכל הוא עדות אחת של הלואה ושל הערב. ובאמת אילו היה עדות בעל פה י"ל שפיר דכשרה כיון דאינו מגיע ריעותא לערב. ועיין בחידושי ר"י אלמידה ה' ע"ב [סימן כט]. תמים דעים דף ג' ע"ג [סימן רלז], ב"ק ח' [ע"ב תוס'] ד"ה דינא הוא, ב"מ י"ד [ע"א תוס'] ד"ה דינא הוא, כתובות צ"ב [ע"ב תוס'] ד"ה דינא הוא.

אם תמצא לומר שלם הוה כו'. וכתב רש"י שאומרים שבדקוהו לאחר מיתתו מכל י"ח טריפות.

מהרש"ך ח"א סימן כ"א, והרב בני שמואל בביאורו בסימן ל"ו, ומהרש"ש בח"ב סימן י"ד דף ס"ט האריך בביאור דבריהם, וכתב פירוש אחר בדברי התוספות, ולפי שבאו דבריו בארוכה לא אוכל להעתיקם, וע"ש. ועיין לחם רב סימן כ"ו תוך התשובה, ופרח מטה אהרן ח"ב סימן י"ח בארוכה, מחנה יהודה דף י"ז ע"ד י"ח [הל' עדות סימן לו], ועיין בספרים שציינתי בגמרא.

תוספות ד"ה שמואל אומר הלכה כרבי יוסי. עיין במהרש"א מה שהקשה על התוספות. ויש להעיר על הרא"ש דהעתיק דברי רבא והוא שהעידו כולן בתוך כדי דיבור ארישא דמתניתין על זוממין, וכתב סתם בקרוב או פסול דנתבטל כל העדות, ומשמע אף לאחר כדי דיבור, ולמה ה"ל לפי מה שכתב הרא"ש דבעינן גם הגדה בב"ד וזה במקיימי דבר הכתוב מדבר, וא"כ שפיר י"ל דבעי דוקא תוך כדי דבור. ולפמ"ש לעיל בדברי התוספות דנהי דבעי הגדה בב"ד מ"מ עיקר צרופם הוא ע"י הראיה. ומצאתי בכתבי הקודש לגיסי מהר"ז ז"ל, דלפי מה שפירשו קצת דבעינן שישאלו להם קודם עדותם, דלאחר שהעידו יאמרו למחזי קאתו כדי שלא יהיו נטפלים לפסולים, וא"כ כיון דבכל עד שואלים למחזי קאתיתו או לאסהודי, א"כ הוה יותר מכדי דבור בע"כ. אמנם אין הדבר מוכרח, דאדרבה מדעת רוב הפוסקים נראה דשיילינן להו אח"כ, דקודם לכן א"כ לא יקבלו עדותן כמ"ש לעיל. ועיין בסנהדרין דף ט', אלי' רבא דף צ"ט [שער ב], גבעת עולם ל"ב ע"ג [סימן יב], ומ"ש בסנהדרין.

דף ו, ב. מגין לעדות מיוחדת שהיא פסולה. בני יעקב דף קע"ד [מאמר ז], מהר"א ששון סימן י"ז תוך התשובה.

שנאמר לא יומת ע"פ עד אחד. הרמב"ן בתוספותיו לל"ת מצות ל"ת תשיעית מנה זה ללא בפני עצמו שלא לדון בעדות מיוחדת בדיני נפשות. ובמגילת אסתר הליץ בעד הרמב"ם שלא מנאו, דהוא סבר דהוא אחד מדקדוקי מצוה. ואפשר לומר לדעת הרמב"ם, דהרי ר"ע לא ס"ל הך לימודא, לפי מה שכתבו התוספות דתניא נמי הכי הוא להביא ראיה דהלימוד הוא מלא יומת ש"מ דיש לימוד אחר. והנה י"ל דסוגיא דסנהדרין דף ל' קאמר דפליגי ריב"ק ורבנן בעדות מיוחדת בדיני ממונות, דרבנן ס"ל דמהוא עד נפקא ליה, וריב"ק סבר והוא עד מ"מ, נמצא דנפקא לן מהוא עד. ולרבנן פשיטא כיון דלדיני ממונות פסול עדות מיוחדת כ"ש בדיני נפשות. ולריב"ק דפסק הרמב"ם כוותיה. נמי י"ל

קשיא, דהא אדרכה עדים זוממים וודאי ניתא לשיטת רש"י דלא אזלינן בתר רובא. ותו, כיון דלא נהרג אדם וא"כ לא יגמר דינו של אדם, א"כ לא משכחת באמת עדים זוממים כי לא היה דין זוממים כלל. ולהרמב"ן שפיר מצי לאשכוחי זוממים.

דילמא במקום סייף נקב הוה. בכורות כ' [ע"ב תוס'] ד"ה חלב.

תוספות ד"ה דילמא במקום סייף נקב הוה. זרע יצחק בליקוטים.

תוספות ד"ה כמכחול בשופרת כו'. וה"ה דהוה מצי לתרוצי באידך נמי בכיה"ג דילמא טריפה הוה, והוה עדות שאי אתה יכול להזימה. ונקטו התוספות מחלל שבת וה"ה שאר עבירות. ומ"ש בשבות יעקב ח"א סימן קט"ז לתרץ שזה מה ששמע, כבר סתר הוא עצמו.

מדברי רש"י נראה דהסוגיא דהכא לר"ע ולר"ט לא ס"ל דאזלינן בתר רובא. אמנם הרמב"ן חולק על זה וס"ל דאין הכונה דלא נהרג מעולם, דוודאי על הטריפות שבפנים א"צ לדקדק דאזלינן בתר רובא ורק בטריפות שתחת בגדיו קאמר. ובמשכנות יעקב דף צ"ד [פ' משפטים] הקשה על הרמב"ן מסוגיא דחולין. ול"ק, דהגמרא התם קאמר אילו לא הוה אזלינן בתר הרוב, אבל לפי האמת אזלינן בתר הרוב, וא"כ בע"כ צ"ל דלטריפות בפנים לא חיישינן. ולהרמב"ן צ"ל דכאמת דוקא רוצחים ושאר עריות שכיחי, אבל שאר עבירות לא שכיחי. ואפשר נמי דשאר עבירות אין יצרן תוקפן, וא"כ אינו עובר בפרהסיא להתרות, אבל רוצח מתוך כעסו, ועריות מתוך יצרן, אינו יכול לעמוד על עצמו ומקבל התראה. ומה שהקשה עוד במשכנות יעקב דלמה לא פריך לפירוש רש"י מעדים זוממים, לא ידענא מאי

פרק שני

דהוא בר גלות. ולהכי הוצרך רש"י לפרש דמיירי שדחפו בלא כוונה כלל בגופו. והרמב"ם כתב דהוי שוגג קרוב למזיד אם דחפו בגופו. והכ"מ כתב דהרמב"ם מפרש כאילו אמרה הברייתא פרט לדחפו בגופו וכמו שאמרה ברישא. ואפשר לומר לפי מה שכתב הריטב"א דהברייתא לא אתי לאשמעין אלא פירושא דהדפו דהיינו דחפו, אלא דאנן מוקמינן לה בלא מתכוון. אע"ג דאיכא הדפו בפסוק דהוי במתכוון כמו ויגש גחזי להדפה, מ"מ כאן בלא מתכוון מיירי ע"ש. וא"כ אפשר הרמב"ן מפרש דכיון דמצינו הדפו במתכוון, אף כאן נמי פירושו במתכוון, ולהכי כתב שהוא קרוב למזיד. או אפשר נמי דהרמב"ם סבר דכל שהוא בגופו ממש קרוב למזיד הוא דה"ל לעיוני. ועיין בכסף משנה דהקשה על הרמב"ם דגם גבי קרן זוית כתב כן שהוא קרוב למזיד, ואילו בב"ק דף כ"ז מוכח דאנוס הוא, וגם על רש"י הקשה כן ע"ש. ולפי מ"ש הריטב"א דיש חילוק בין קרן זוית לקרן זוית אם הוא בתחילתו או בסופו יש ליישב ע"ש. ועיין בשאגת ארי' וקול שחל דף כ"ט ע"א בדפוס סאלניקי [שאלה יו].

או השליך עליו להביא ירידה שהיא צורך עליה. דינא דחיי ח"ב פ"ז ע"ג [עשין עה הל' רוצח]. ועיין בארוכה על הסוגיא ותוספות עדות ביהוסף ח"ב סימן ח'.

בלא צדיה. וכתב רש"י לשון צדוד שלא נתכוון לצדד לצד שני. וכן פירש הריטב"א דצדיה לשון צדוד הוא. ואמר הכתוב אם הרגו בלא צדוד גולה.

ההורג נפש בשגגה. מה שהקשה בפני יהושע למה תני בשגגה, כבר תרצה הריטב"א בחדושו.

היה מושך במעגילה. סנהדרין ע"ט ד"ה בנוזיקין [אולי צ"ל ע"ט ע"ב ד"ה מכה, או ע"ז ע"א ד"ה בנוזיקין].

דף ז, ב. שבדרך ירידתו גולה. דינא דחיי ח"ב דף פ"ז [עשין עה הל' רוצח].

בבלי דעת פרט למתכוין. ב"ק פ"ו [ע"א תוס'] ד"ה אבל למישם.

פרט לאומר מותר. בית יעקב ט' ע"ג [שאלה ה], ראב"ן סימן כ"ט.

אומר מותר אנוס הוא. תזון עובדיה י"ט ע"ד [פרשת וירא] ודברי הרמב"ם שם, שבת ע"ב [ע"ב תוס'] ד"ה באומר, ב"ק ל"ב [ע"ב תוס'] ד"ה מיתיבי, ושם דף כ"ו [ע"ב תוס'] ד"ה בשגגה, סנהדרין ס"ב [ע"א תוס'] ד"ה ורבא.

פרט למתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם. סנהדרין ע"ז [ע"ב תוס'] ד"ה סתם משחקין. ת"ר אם בפתע כו'. חק נתן.

פרט לשונא. והקשה בשופרא דיעקב והא קרא בהדיא כתיב והוא לא שונא לו. וכבר עמדו על קושיא זו הרמב"ן והריטב"א בחדושיהם, עיין עליהם.

הדפו שדחפו בגופו. וכתב רש"י בלא מתכוון. כתב רש"י כן דאם היה מתכוון לדחפו אין זה שוגג, אע"פ שלא כיוון להמית, מ"מ כיון שעכ"פ בכוונה היה הדחיפה ונתכוון לגופו של זה איז זה מקרי שוגג

הא אם הרגו בצדוד אינו גולה דאנוס הוא. ובשופרא דיעקב כתב דא"כ היינו בלא מתכוון. ואי לאו דמסתפינא הייתי מוחק לצד ב' מפרש"י, ור"ל שלא נתכוון לצדד לשום מקום, אבל זרק ולא היה יודע שיש שם אדם ונמצא שם אדם ע"ש. ואין זה במשמע בלא צידוד, כיון דאין תלוי זה בצדדי, דאין חילוק לאיזה צד הי' רוצה לזרוק, כיון דסבר הי' שאין שם אדם. ומה שהביא ראיה מהא דדרשין מאשר לא צדה, שם נמי הוא מלשון צד. ומה שהקשה דהיינו בלא מתכוון, חילוק יש בין כוונה לכוונה, כיון דעכ"פ הי' מכוון לאיזה צד להכי הוצרך למתני.

פרט למתכוון לזרוק שמים וזרק ארבע. סנהדרין ע"ז [ע"ב תוס'] ד"ה סתם משחקין.

היה עולה בסולם ונשמטה שליכה. עיין דינא דחיי שם, עדות ביהוסף שם, חק נתן שם.

ולטעמין כל שבדרך ירידה לאתויי מאי, אלא לאתויי קצב. והקשה בעדות ביהוסף דלמה ליה לדחוקי לאתויי קצב, נימא לעולם לאתויי ירידה צורך עליה, והא דקשיא דא"כ אידך כל לרבוויי מאי ולהכי מפרש לאתויי קצב, דהשתא שפיר יש לפרש לאתויי בין ברישא בין בסיפא, הא ליתא דהא איכא למימר משום דחדא לאתויי אידך תני אגב האי ע"ש. והא וודאי לא קשיא, דוודאי היכא דלא מצינו דבר לאתויי צריכין לומר כן, אבל כיון דמצינו קצב דיכולין לפרש בזה בין ברישא בין בסיפא למה נדחק לומר דתני אגב. עוד הקשה, הלא שפיר יש לפרש בין ברישא בין בסיפא בירידה צורך עליה לפי מה דמחלק במהדק או לא מהדק, וכן בהתליע או לא התליע, א"כ חד לרבות הא וחד למעט הא ע"ש. ובאמת יש לומר דאכתי לא ידע מהך חלוקא. אמנם נראה דלא רצה לתרץ כן משום דלהך חלוקא אין זה תלוי בירידה או עליה, אלא הוא טעם מבחוץ כיון דלא מהדק או איתלע, ולא שייך לרבות מדרך ירידה, והוא פשוט. אבל כיון דמוקי לה בקצב שפיר הוא נכלל בלשון דרך ירידה, וע"ש בארוכה.

בירידה שלפניו ועליה שלאחריו. מרכבת המשנה ח"ג פ"ו דחובל ה"ד.

נשמט הברזל מקתו כו', מן העץ המתבקע. סנהדרין ע"ז [ע"ב תוס'] ד"ה סתם משחקין.

רבי סבר יש אם למסורת. שמע שלמה פ' מסעי, חזון עובדיה קנ"א ע"א [פרשת מסעי].

תוספות ד"ה פשיטא בר קטלא הוא. תימה אימא במזיד ולא התרו בו. והקשה בשנות חיים דף ק"פ השני ע"ג דדילמא היינו דמתרץ הגמרא באומר מותר, וא"כ בלא התרו בו מיירי, ולהכי הוה סבר דמותר הוא. ולע"ד לא קשיא, דלא מצינו בגמרא דקרי ללא

התרו אומר מותר. ויש לדקדק למאן דאמר אומר מותר אנוס הוא, א"כ איך נאמין לו במה שאומר שהוא אומר מותר ויהיה פטור מגלות, דא"כ הכל יאמרו שהוא חושב שמותר הוא וא"צ לגלות. ודוחק לומר דמשכחת לה בתינוק שנשבה לבין הנכרים. עוד הקשה לתירוץ שני של התוספות, דגם השתא דמוקי קרא לאומר מותר לא בעי קרא דפשיטא דבלא מתכוון מיירי. ונראה דיש לחלק דבמזיד הוה מתכוון גמור, אבל זה דאומר מותר ג"כ אינו מתכוון. אלא שיש לחלק בין שאר אינו מתכוון כגון שנתכוון לגוף אחר, לאינו מתכוון זה כמ"ש הריטב"א.

תוספות ד"ה מה יער כו'. וי"ל דלא יליף מיניה מקום כו'. כוונתם מבוארת דלא אמרה תורה מה יער אלא לענין המקום שנעשה בו הנזק שיהי' רשות לשניהם לעכב שם, ולכן הוי שוגג כיון דיש רשות למזיק לעמוד שם הוה ליה לעיוני, אבל לא ילפינן מיער לענין המקום שבא משם הנזק, דבעינן ג"כ שיהי' רשות למזיק להכנס שם, דהא וודאי לא מסתברא כיון דבמקום שנעשה הנזק יש לו רשות למזיק, אע"פ שבמקום שממנו יצא הנזק אין לו רשות, עכ"פ הוה ליה לעיוני כיון דהנזק יצא לחוץ במקום שיש רשות לכל. ולא ידעתי למה נדחק בזה בשופרא דיעקב ע"ש.

תוספות ד"ה ואי בעית אימא. עיין בעדות ביהוסף ח"ב סימן ה' שהיה לו נוסחאות אחרות בתוספות כפי נוסח ש"ס דפוס ישן, ע"ש שהאריך בדברי התוספות.

דף ת, א. כולו ס"ל יש אם למקרא. תולדות יצחק.

היינו דקאמר להו ועוד. והקשה בשמע שלמה פ' מסעי, דלפרוך איפכא ורבנן יש אם למקרא ס"ל, והא מדאמר רב יצחק בר יוסף דהנהי סברי יש אם למקרא, משמע דלרבנן יש אם למסורת. ולהך קושיא לא הוה תרוצא דתירוץ היינו דקאמר ועוד. ולע"ד דדוקא לרבי פריך, אבל לרבנן אין הכרח לומר דהוה אלו רבנן דהתם, אע"ג דכמה פעמים פריך הגמרא כי ה"ג, מ"מ היכא דליכא לתרוצי אמרינן דרבנן אחרים הם. ותו אפשר למימר בההיא דהתם גבי אשר ירשיעון שאני אפילו נאמר יש אם למקרא נמי ל"ק דהא לפי האמת הוה תלתא דיינים, וא"כ שפיר שייך אשר ירשיעון, והא דתירץ הגמרא אשר ירשיעון כתיב לרווחא דמילתא תירץ כן. עוד הקשה בשמע שלמה על הרמב"ם דפסק נשמט הברזל מן העץ המתבקע אינו גולה. ונראה שהוא חולק על רש"י שפירש מן העץ המתבקע קיסם הניתז. ולדידי' איך מתפרש